

Nechutová, Jana

[**Petrů, Eduard. Vzdálené hlasy: studie o starší české literatuře**]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. N, Řada klasická.
1998-1999, vol. 47-48, iss. N3-4, pp. 123-125

ISBN 80-210-2348-1

ISSN 1211-6335

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/114086>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

na stanovisku neutrality, jež nebylo církevně pravověrné a že „bližší z obou odporujících si nauk byla jeho srdci nesporně remanence“ (s. 59). V poslední kapitole (s. 69–77) se autor zamýšlí nad transsubstanciací jako filosofickým problémem, zda má tento pojem vůbec smysl a neobsahuje-li spor. Po několika zajímavých filosofických úvahách dospěl Stanislav Sousedík k poznání, že „z filosofického hlediska není patrné, že by pojem transsubstanciace obsahoval spor“, že to „není termín typu čtverhranný kruh či kozlojelen, a proti jeho užití nelze mít a priori námitky“ (s. 77).

Publikace je doplněna podrobným poznámkovým aparátem.

Iva Adámková

Hugo ze Svatého Viktora *De tribus diebus* (překlad, úvod a poznámky Lenka Karfíková), Edice Oikúmené, Knihovna středověké tradice I. (řídí Lenka Karfíková a Hana Šedinová), Praha 1997.

Hugonův spis *De tribus diebus* (O třech dnech), chápaný mnohdy jako první středověký spis věnovaný estetice, byl vydán v českém i latinském znění, což umožní čtenáři nahlédnout do originálního latinského textu a sledovat překladatelskou práci Lenky Karfíkové. Překladatelka před text vložila poměrně obsáhlý úvod seznamující čtenáře s osobou Hugonovou, jedním z hlavních představitelů renesance 12. století. Hugo zřejmě nezasahoval přímo do politických sporů své doby, působil však zprostředkovaně na některé své současníky. Například Hugonův komentář k areopagitské Nebeské hierarchii zřejmě vhodně posloužil opatu Sugerovi ze Saint Denis v polemice proti Bernardu z Clairvaux a jeho odmítání nákladného umění. Suger, vášnivý stavitel a „architekt“ první gotické katedrály, se ve svých koncepcích inspiroval myšlenkami Dionýsia Areopagity o kráse a světle, které byly západu zprostředkovány Janem Scotem Eriugenou. A právě tohoto teologa Hugo jmenuje jako jediného „teologa naší doby“ (str. 13), ačkoli žil o tři století před ním. Hugona však nelze považovat pouze za komentátora, sám byl též enormně literárně činný (vzpomeňme za všechna jeho díla alespoň encyklopedickou příručku *Didascalicon de studio legendi*).

Jeho raný spis *De tribus diebus*, dříve přiřazovaný ke spisu *Didascalicon*, vede čtenáře od pozorování světa k Bohu, od viditelného k neviditelnému. Nezměřnost, krása a užitečnost stvoření poukazují na moc, moudrost a dobrotivost tvůrce. V úvodu k tomuto textu se čtenáři dostává poučení překladatelky, kterého je jistě zapotřebí k četbě Hugonova hierarchizovaného textu. Obsírnost a hloubka úvodní studie jasně dokládá překladatelčinu erudici, která je podtržena nejenom množstvím odkazů a poznámek, ale samozřejmě také obratným přetlumočením latinského textu 12. století do češtiny dnešní doby. Vhodně volenými ekvivalenty je jen podtržen elegantní Hugonův styl, z něhož vyzraňuje láska ke všemu stvořenému a neustálý údiv nad důmyslným uspořádáním světa.

Andrea Krúpová

Eduard Petrů, *Vzdálené hlasy*. Studie o starší české literatuře. Votobia 1996, 443 stran.

Profesor české literatury olomoucké Palackého univerzity Eduard Petrů shromáždil v této knize své studie, vzniklé za celou dobu jeho práce se starším českým písemnictvím. Zvolil z nich ty, jež považuje za stále aktuální pro jejich materiálový, většinou však spíše metodologický přínos. Kniha sama čtenáře snadno a velmi názorně poučí o tom, že autorovi vždy šlo a i dnes jde o metodu, a o teoretické uchopení a generalizaci jednotlivostí, vyskytujících se v literárním vývoji. Prozrazuje to ostatně název prvního oddílu knihy, „Čtenářská a badatelská interpretace starších literárních děl“. Že na tomto tématu, totiž na oscilaci interpreta mezi čtenářskou a badatelskou percepcí díla, autorovi zvlášť záleží a že se na tuto stránku věci ve své práci neustále ohlíží, vyplývá i z „Úvodní poznámky“ (str. 7–8): postmoderní trend, akcentující právě jen čtenářský zážitek, není

pro práci ve starší literatuře důsledně přijatelný, je nutno nejen hledat jako východisko jakéhokoli výkladu spolehlivý text, ale také brát v úvahu historickou dimenzi látky. Mimořádně sympatický je autorův důraz na chápání česky i latinsky psané literatury jako jednoho vývojového proudu — stanovisko u českých literárních historiků ne vždy samozřejmé. Právě tak na několika místech knihy nacházíme zdůraznění jednoty, již tvoří tvorba světská a duchovní — oblasti, jež literární historie má sklon od sebe navzájem oddělovat, což by se mělo dít vlastně jen z praktického důvodu přehlednosti výkladu. — Teoretickou vyspělost i výbavu autora prezentuje dále první stať, nadepsaná „Labyrint interpretace“ (její zvláštností je i to, že nebyla jinde publikována a byla napsána pro tento soubor, aby zdůraznila, jak autorovi záleží právě na teoretické stránce práce literárního historika): čtenář si jednoduchou asociací vzpomene, že zcela nedávno (1994) vyšel pod názvem „Laborintus“, narážejícím mj. na nepřehlednost středověké literatury, soubor studií Anežky Vidmanové, tentokrát o *latinské literatuře středověkých Čech*. Literární medievista, ať bohemista či latiník, má tedy, zdá se, pocit, že se pohybuje v labyrintu: zde se vyjevuje charakteristický rozdíl mezi latinskou a bohemistickou literární medievistikou: latinský medievista se snaží vyznat se v labyrintu materiálu (Vidmanová), bohemista si již může dovolit bloudit labyrintem metod, přístupů a interpretací (Petřů).

Po prvním, teoretickém oddíle následuje dalších pět (II — Z literatury vrcholného středověku, III — Husitství a reformace, IV — Humanismus a renesance, V — Baroko, závěr pak tvoří autorův pokus o periodizaci starší české literatury). S ohledem na svou vlastní literárněhistorickou specializaci se zde budu zabývat hlavně dvěma prvními z nich, studii E. Petřů o literatuře vrcholného středověku a o husitství a reformaci. Co se týče oněch dalších — jsou svědectvím o šíři literárněhistorického záběru E. Petřů, o jeho teoretickém nadhledu i materiálovém rozhledu, a i v nich je věnována pozornost zmíněné specifické symbióze latinského a českého prvku.

Hned první stať, „Česká literatura v českém království“, je zde nová, dosud nepublikovaná. Autor v ní přichází s názorem, že náhlý rozkvět jazykově české literatury v 1. polovině 14. století je motivován společenským traumatem — smrtí posledního Přemyslovce, událostí, která narušila existenciální jistotu šlechtických vrstev. V této literatuře Petřů nachází hledání jistot, a to spíše v oblasti transcendentní než společenské. — Uvykli jsme podobně, ztrátou jistot a existenciálním zmatkem, interpretovat spíše literaturu druhé poloviny 14. věku, onoho období velkých hladomorů, černé smrti a církevního rozkolu přibližně od poloviny století, takže teze Eduarda Petřů zní opravdu nově. Bude nutno, ač ji autor dokládá přesvědčivě, přezkoumat je i z hlediska literatury psané latinsky. — Ten, kdo se zabývá česko-latinskou literaturou, čte hned dále s nemenším potěšením studii o literární hodnotě Zbraslavské kroniky (původně z roku 1962, v recenzovaném souboru kráceno). Petřů zde plní citelný dluh české literární historie a zabývá se estetickou hodnotou jednoho z vrcholných literárních děl českého středověku (upozorňovala jsem již dříve na zanedbávání tohoto výtvaru literární historií, které jde tak daleko, že univerzitní studenti bohemistiky nejsou vždy informováni ani o jeho existenci, vědouce pouze o Kosmovi a Dalimilovi). Řeší v zásadě otázku typu prosimetra u obou autorů Kroniky a uzavírá, že obsah i umístění veršů svědčí o jejich rezolutivním charakteru: verše komentují vlastní běh událostí, zobecňují je a vyjadřují tak „filozofii dějin“ svých autorů. — Inspirující je pak závěr kapitoly o symbolice drahokamů a barev v Legendě o svaté Kateřině (1995), v němž Petřů srovnává některé prvky této legendy (*genus grande*) s Legendou o sv. Prokopu (*genus tenue*) a ukazuje, že hranice mezi třemi základními styly, jak je charakterizují středověké poetiky, je volnější, než většinou předpokládáme.

V oddíle, věnovaném husitské a reformační literatuře, považuji za zvláště inspirativní genologickou rozvahu o traktátu a řeči v české literatuře 15. století, kde je zejména otázka charakteru a žánrového místa traktátu probrána s důslednou všestranností. Posuny na genologické „mapě“ v literatuře husitské doby se zabýval již Josef Hrabák, studie Eduarda Petřů pochází z roku 1968, dále o této problematice psal Jaroslav Kolár i autorka této recenze. Petřů řeší obsah pojmu „traktát“ v širším kontextu, především v závažné souvislosti vztahu odborné literatury a beletrie ve středověku, a ptá se, má-li být chápán jako označení literárního žánru nebo literární formy. Do-

spívá-li k závěru, že traktát není pevně spojen s určitým obsahem a literárním zaměřením, ale šlo pouze o dílo menšího rozsahu, je s tímto vymezením patrně třeba souhlasit.

Eduard Petrá je naším nejlepším znalcem díla Petra Chelčického. V zásadě s ním lze souhlasit v tom, že vidí tuto osobnost české reformace na hranici středověké scholastiky a obou cest jejího překonávání — renesančního i reformačního myšlení, domnívám se však, že kategorie pravdy v české reformaci jakož i dialektika zákonů v díle Petra Chelčického by si dnes již zasloužily nového rozboru (studie pocházejí ze 70. let). Velmi složitá je nepochybně otázka vztahu křesťanských autorů a myslitelů ke (světské) učenosti a vzdělání — víme, že si ji můžeme klást už při prvních autorech patristiky přes Řehoře Velikého a autory karolinské doby až k osobnostem vrcholné scholastiky a posléze k významným postavám první i druhé reformace. Jistou ambivalenci shledává Petrá i u Chelčického a na rozdíl od mnohých starších historiků se domnívá, že „negativní stav jednoty bratrské k učenosti a vzdělání, který se projevoval v počátcích jejího vývoje, nepramení z učení Chelčického, jehož vztah k vědě a učenosti je složitější a zdaleka ne zásadně negativní.“ Studii „Hereze Petra Chelčického jako literárněvědný problém“ (z roku 1994) Eduard Petrá ukázal, že v řešení filozofických a teologických otázek může platně pomoci literární historie.

K celému tornuto komplexu otázek (vztah ke vzdělání, scholastika — husitství — reformace — humanismus) se pak autor dále vrací ještě několikrát (např. ve studii „Metodologická východiska zkoumání humanistické literatury v českých zemích“ z roku 1977), a zdůrazňuje, že reformaci a humanismus je třeba chápat „jako dvojí dějinnou tendenci se společnou sociální bází“ a že se z tohoto hlediska „přeryv (daný husitstvím — JN) mezi obdobím prehumanismu a vlastním rozvojem humanismu v české literatuře nejvíce zdaleka tak hluboký, jak se obvykle soudí“ (str. 222). Metodologické otázky, spjaté s problémy podstaty humanismu, jeho periodizace nebo jeho existence v českých kulturních dějinách, si kladou i další studie z této oblasti (IV. oddíl — Humanismus a renesance).

Soubor prací Eduarda Petrá přináší naši medievistice i humanistickému a barokologickému bádání množství zejména metodologických podnětů. Autor se při jejich tvorbě vyrovnává s názory předchůdců i současníků, našich i zahraničních badatelů. Studie, dnes již jednotlivě v některých případech obtížně dostupné, mohou takto sebrány a publikovány sloužit zájemcům — odborníkům, studentům i vzdělané čtenářské veřejnosti.

Jana Nechutová (Brno)

Josef Tříška: **Latinitas Bohemica** (Výbor z latinské literatury českých zemí), Trizonia, Praha 1996, s. 255.

Publikací Josefa Tříšky se po knize Karla Hrdiny *Bohemia latina* a po teoretickém úvodu do latinské literatury v českých zemích Anežky Vidmanové dostává ke čtenáři erudovaný a vynalézavě uspořádaný výbor z latinské literatury českých zemí. I pro neoborníky se tak otevírá možnost seznámit se s obdobím latinské „novitas“ — s jejími žánry, literárními a kulturními osobnostmi, duchovním prostředím. Latinská literatura v českých zemích je představena jednak ve vývojových obdobích, jednak skrze žánrovou diferenciaci a prezentaci jazykových a literárních prvků, následně souhrnem konkrétního textového materiálu. Cesta česko-latinskou literaturou tak začíná výkladem o legendách, kronikách a pověstech románské doby, retorickými opusy o svobodných uměních a pojednáním o vzdělavatelné literatuře. Autor neopomíjí pověnovat se latinsko-českému paralelismu, příznačnému pro české literární prostředí 13. až 18. století.

Na podkladě žánrového rozruznění je dále představeno předhusitské období, autor věnuje pozornost dobové terminologii založené vesměs na česko-latinském paralelismu (Mistr Klaret). V samostatné kapitole se Tříška zabývá rozsáhlým literárním proudem žakovské poezie a prózy, který podnítil rozvoj satirických a kritických skladeb, žebravých písní, milostné lyriky či dikta-min, tedy žánrů, v nichž se zrcadlily život a smýšlení doby.